

Roman Ervaringen als schrijfdocent in gevangenis

Schrijven achter de tralies

Hoofdpersoon in de nieuwe roman van Christine Otten (58) is Katrien, die schrijfworkshops geeft in de gevangenis. Otten baseerde *Een van ons* op haar eigen ervaringen. 'Ik hoop vooral dat ze hun eigen stem vinden.'

tekst Maarten Moll, foto Carly Wollaert

Als je schrijver bent, mag je alles wat je ziet, hoort en meemaakt gebruiken. Toch? Moet je alles gebruiken zelfs.

En Christine Otten bevindt zich wat dat betreft al drie jaar in een goudmijn. Zo lang geeft ze al schrijfcursussen in de Penitentiaire Inrichting Heerhugowaard, locatie Zuyder Bos. Waar leer je gedetineerden beter kennen dan in hun natuurlijke habitat, de gevangenis? Gebruiken dus, dat unieke perspectief!

"Ik vind dus eigenlijk van niet," zegt Otten. Ze warmt haar handen aan een glas gemberthee in een restaurant in Amsterdam-Noord. "Je kunt niet zomaar alles opschrijven. Zo'n schrijfgroep werkt bij de gratie van vertrouwelijkheid en veiligheid. Dat moet je niet beschamen."

Toch is de intrigerende roman *Een van ons* er nu. Spreekt ze zichzelf niet tegen? "Op een gegeven moment, en dat was eigenlijk heel grappig, zeiden de gedetineerden in mijn schrijfgroep: hé, weet je wat jij zou moeten doen? Je moet een roman schrijven over wat je hier meemaakt."

Christine Otten lacht. "Ik zat in een spagaat, want ik vond dat ik dat toch niet kon doen. Ik doe die schrijfgroep, óf ik schrijf een roman, maar beide kan niet, want dan voel ik me een spion, dan is het niet meer helder. Wat? Ja, het woord spion komt in de roman voor. Dus het is waar, ik gebruik alles. Dan was er ook nog die langgestrafte die zei: je bent schrijver, dan zou je toch gek zijn als je hier niets mee doet? Ik heb het ook gezegd in de groep. Zo voelde ik me ook geen spion meer. En volgens mij is dit boek nog nooit geschreven."

Lesmateriaal

En zo is de roman *Een van ons* er dus toch gekomen. Waarin de schrijfdocent Katrien Achenbach lesgeeft aan een groep gedetineerden. En nee, Katrien is niet Christine Otten, en de gedetineerden zijn niet een op een de gedetineerden die Otten les gaf. Het verhaal wordt afwisselend verteld door Katrien, die een writer's block heeft, en de levenslang gestrafte Luc. Ondanks langdurig aandringen van Katrien doet Luc niet mee aan de schrijflessen, maar hij schrijft in het geheim over wat hem bezighoudt, en om zijn angst te bezweren. Het komt tot een confrontatie, maar dat laten we hier onbesproken.

"Waarom ik dit ben gaan doen? Ik vind lesgeven leuk. Heb het gedaan op de Rietveld Academie, en ik heb tien jaar lang schrijfgroepen gedaan met dak- en thuislozen. En ook aan een groep gedetineerden die op weg waren naar hun

FICTIE
CHRISTINE OTTEN
EEN VAN ONS
De Geus, €20
238 blz.

invrijheidstelling. Daar heb ik gezien hoe mensen weer zelfvertrouwen krijgen, hoe ze uitgedaagd worden. Voor *Vrij Nederland* heb ik een reportage gemaakt over Zuyder Bos, en toen is het idee ontstaan daar een schrijfgroep te beginnen. Als een experiment. De directie vond het goed, het sloeg aan, en nu die ik het dus al drie jaar. En ik ga ermee door."

Ze is niet van plan haar roman als lesmateriaal te gaan gebruiken, maar ze ziet de roman wel degelijk als lesmateriaal. "Ik ben ervan overtuigd dat je, als je *Een van ons* leest, dichter bij de werkelijkheid komt dan in een non-fictieboek. Ik wilde laten zien hoe het echt is, de uitzichtloosheid, de hoop, de verwachtingen. En ik wilde graag in het hoofd van een gedetineerde kruipen om te laten zien hoe het is om levenslang vast te zitten."

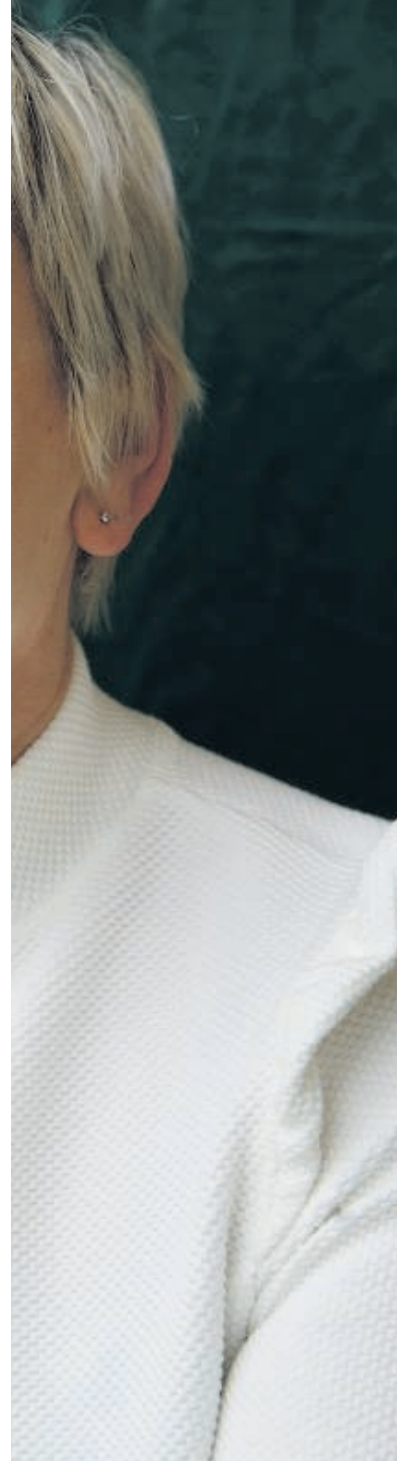
→ Christine Otten: 'Ik geef in de gevangenis niet anders les dan op de Rietveld Academie.'

Ze weet van sommigen wat ze gedaan hebben, al laat ze daar in de roman niets over los. Daar gaat het haar ook niet om. "Het beïnvloedt mijn werk ook helemaal niet. Het is heel wezenlijk dat je geen oordeel hebt, dat je dat ook uitstraalt. Als je uit perverse nieuwsgierigheid wilt weten wat ze hebben gedaan, zie je de hele tijd een delict, terwijl het erom gaat dat je een mens ziet. Ze zijn gestraft, ze weten beter dan wie ook wat dat inhoudt. Wie ben ik om daar over te oordelen?"

Geen oordeel

Het mooie is, zegt Otten, dat als je binnen bent geweest, je visie verandert. "Een vriendin van mij zei: 'En de slachtoffers dan? Die gevangenen hebben toch heel erge dingen gedaan?' Dat klopt, maar is dat dan een reden om niet iets positiefs te doen? Die gedetineerden zijn niet hun

niet zo eerzame burgers, opbergen. Je bergt ze op en dan hoop je maar dat ze veranderen. De praktijk is anders, want de recidive is heel hoog. Je zou van een verblijf in de gevangenis toch moeten leren hoe je het straks moet doen als je weer in de samenleving terecht komt? Als jouw kind in de gevangenis terecht komt, hoe wil je dat hij of zij behandeld wordt? Als je je dat afvraagt weet je het antwoord al."

Gelijkwaardig en wederkerig

We dwalen wat af. Terug naar de schrijfgroep. Otten geeft onmiddellijk toe dat ze die niet alleen is begonnen om iets te brengen, maar ook om iets te halen. "Dat zeg ik ook: ik krijg net zoveel van jullie terug als ik jullie geef. Ik heb het ook met ze over mijn sores bijvoorbeeld. Ik vind dat heel belangrijk, dat de verhouding gelijkwaardig is en wederkerig. Dat ze me niet zien als iemand die komt helpen, daar hebben ze namelijk een schijthekel aan."

"Een van de gedetineerden zei: 'Weet je wat ik zo fijn vind? Dat jij zegt: dit is niet goed, jij kunt beter.' Ze voelen zich vaak, als ze iets positiefs doen, te veel met complimenten overladen. Ik geef niet anders les dan op de kunstacademie, ik probeer te inspireren. Alles mag, alles kan, en ik behandel alle literaire genres, maar ik hoop vooral dat ze hun eigen stem vinden."

'Een van de gedetineerden zei: weet je wat ik zo fijn vind? Dat jij zegt: dit is niet goed, jij kunt beter'

"Ja, er zit talent tussen. Er is een mooie bundel samen te stellen van hun werk - ze hebben zelf een bundel gemaakt die door de gevangenis als relatiegeschenk is uitgegeven - en van het werk van sommigen zou ik wel een aparte uitgave willen maken. Je ziet mensen ook opleven, en er wordt echt uitgekeken naar de les. Ze zijn dan even vrij. En ze vinden zichzelf niet alleen als schrijver of dichter opnieuw uit, maar ook als zoon, als vader, als echtgenoot. Dat is de kracht van literatuur dat je zo je stem vindt."

Het is knap hoe Otten in de roman in het hoofd van Luc gaat zitten. In de geest van een man die langzaam aan het verdwijnen is, die de hoop die hij toch nog voelt moet bezweren.

"Dat is je taak als romanschrijver, dat je probeert je voor te stellen hoe het is iemand anders te zijn. De roman gaat over schrijven, maar ook over existentiële vragen als: wie ben je nog als je geen hoop meer hebt? Hoe geef je weer zin aan het leven? Dat zie ik daar ook. Petje af voor hoe zij daarmee omgaan. Hoe ze daarover vertellen. Met mij doet dat ook iets, het maakt me gelukkig. Omdat ze mij vertrouwen. En ik ben nuchterder geworden, niet meer zo afhankelijk van bevestiging en succes."

Christine Otten stopt niet met de schrijfgroep nu het boek af is. "Op een gegeven moment zei een van de langgestraften: 'Je bent nu een van ons.' O, zei ik, dus ik heb nu ook levenslang?"

delict. Die vriendin van me ging mee naar een literaire avond in de gevangenis. De mannen laten voor. Ze was helemaal flabbergasted, en ging ook anders denken. Dan is het je buurman die daar kan staan, of je partner zelfs."

"Er gaan dingen mis in sommige levens, er worden foute beslissingen genomen. Ik heb daar geen oordeel over en het speelt ook niet tussen mij en de gedetineerden. We modderen allemaal maar wat aan, toch? Denk je dat een van hen ooit dacht naar de gevangenis te moeten? En je ziet er het hele spectrum van de Nederlandse samenleving. Ik heb nooit zulke mooie gesprekken gevoerd als daar. Dat gepolariseerde van de samenleving bestaat daar niet."

Otten vindt dat meer mensen een kijkje in de gevangenis zouden moeten nemen. "Wij eerzame burgers hebben een plek waar we hen, de

Naar bed met

Lisa Fase van Java Bookshop liet zich door vertegenwoordiger Rutger verrassen met het aangrijpende *Het moois dat we delen* van de Belgische auteur Ish Ait Hamou.

Onlosmakelijk met elkaar verbonden

"Een van mijn leukste werkzaamheden in de winkel is mensen helpen met het vinden van een boek dat heel anders is dan dat ze normaal gewend zijn om te lezen. Ik word zelf ook graag verrast en het was vertegenwoordiger Rutger die mij een paar weken geleden attendeerde op een nieuw boek van de Belgische auteur Ish Ait Hamou. Hij vertelde zo gepassioneerd over *Het moois dat we delen* dat ik het direct ben gaan lezen. Het boek vertelt het rauwe en beklemmende verhaal van een jonge vrouw en een oude man die in dezelfde buurt wonen, maar elkaar niet kennen. Zij probeert met de moed der wanhoop een nieuw leven te beginnen. Hij leeft in het verleden. Tot ze op een dag tegenover elkaar staan en ontdekken dat hun leven onlosmakelijk met elkaar verbonden is. Ik las het met ingehouden adem, want tussen de regels door voel je de onderhuidse spanning in de omgeving van de protagonisten. Prachtig en met een zeer aangrijpende ontknopning."

Ish Ait Hamou: *Het moois dat we delen*, Manteau, €21,99

Signalement

Nu ook in de boekhandel

Mens/Onmens

Essayist en columnist Bas Heijne stelt in *Mens/Onmens* (Prometheus) vragen over wat we als waarheid beschouwen en wie we willen zijn in een steeds meer gepolariseerde wereld. Een persoonlijk essay over waarheid en identiteit.

Universalis

In het Milaan van 1493 is Leonardo da Vinci de beroemdste inwoner. Wanneer de koning van Frankrijk hem een geheime opdracht overhandigt en kort daarna het lichaam van een man wordt gevonden, raakt Leonardo verward in een gevaarlijke zoektocht naar de waarheid. Marco Malvaldi verveest in zijn thriller wetenschap, geschiedenis en misdaad. Vertaald uit het Italiaans door Irene Goes (Cargo).

Jaar van het nieuwe verhaal

In Daan Borrels nieuwe boek *Jaar van het nieuwe verhaal* (De Bezige Bij) maakt een vrouw een jaar na haar relatiebreuk de balans op. Een maand lang kijkt ze haar dagboek van dat tussenjaar na om erachter te komen of ze geheeld is. Ze merkt dat de verschillende momenten in haar cyclus het antwoord op die vraag sterk beïnvloeden. Is dit te wijten aan hormonale schommelingen of aan de verhalen die we reproduceren?

Winterwater

Lex Paleaux' deburoman *Winterwater* (In de Knipscheer) geeft een inkijkje in de jeugdijaren van hoofdpersoon Lex in het Friesland van de jaren tachtig en negentig. De lezer volgt hem op zijn weg naar en door zijn huis en blijft achter met de vraag wat er echt gebeurd is en wat niet.

Een wereld binnen handbereik

Een jonge kunststudente in Brussel begint een verhouding met haar huisgenoot. Ze verliest contact wanneer ze na haar studie gaat werken in Moskou en Rome, totdat hij haar na jaren plotseling komt opzoeken. Geschreven door Maylis de Kerangal en vertaald door Jan Pieter van der Sterre en Reintje Ghoos (De Bezige Bij).

De bekentenis

In Jessie Burtons *De bekentenis* (Luitingh-Sijthoff) volgt Elise Morceau vrijgevochten schrijfster Constance Holden naar Los Angeles. Een gesprek dat ze daar per ongeluk hoort, zet haar leven op zijn kop. Dertig jaar later zoekt Rose Simmons naar het verhaal van haar moeder, die ze nooit heeft gekend. Naar verluidt was Constance Holden de laatste die haar ooit zag. Vertaald door Mieke Trouw-Luyckx.

